

עברית: לשון

שאלון ב'

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שתיים וחצי.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני פרקים.
פרק ראשון — תחביר — 48 נקודות
פרק שני — מערכת הצורות — 52 נקודות
סה"כ — 100 נקודות
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
- ד. הוראות מיוחדות: הקפד על כתב ברור, על כתיב נכון, על כללי הדקדוק ועל פיסוק הגיוני.
הערה: קישורית לדוגמאות תשובה לשאלון זה תתפרסם בדף הראשי של אתר משרד החינוך.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

ב ה צ ל ח ה !

/המשך מעבר לדף/

קרא את המאמר שלפניך. המשפטים בפרק התחביר ובפרק מערכת הצורות הם בזיקה למאמר.

לחיצת עכבר

(מעובד על פי דרור, י⁽¹⁾ [אוגוסט 2012]. העין השביעית. אוחר בספטמבר 2013 מ' www.the7eye.org.il)

פסקה א בעידן הדיגיטלי נעשתה הנגישות למידע קלה מאין כמוה. מה שבדורות הקודמים עלה במאמץ רב, עולה היום בלחיצת עכבר: מאמרים (והסיכומים שלהם), ספרים (והסיכומים שלהם), הרצאות (והסיכומים שלהן) ואז הסיכום של הסיכומים שלהן).

פסקה ב כמי שקורא עשרות רבות של עבודות בכל סמסטר אני יכול להעיד כי הסטודנט הישראלי הממוצע הוא חובב מושבע של העתקה מן המרשתת (אינטרנט). מרצים יודעים שעבודות רבות נראות כיום כמו תַּצְרֵךְ (פָּזֶל) הבנוי מקטעי טקסט שהועתקו והודבקו למסמך word: פה קטע מ"ויקיפדיה", שם קטע מבלוג, ולסיכום קטע מאתר חדשות. הקטעים האלה מוגשים אחר כבוד כיצירה מקורית (ובה לעתים שגיאות שנכתבו במקור) וחתומים על ידי הסטודנט שאינו מבין מה הבעיה בשיטה הזאת: וכי מה בסך הכול הוא עשה? העתיק מהרשת. זה לא מה שכולם עושים היום!?

פסקה ג לתופעת ההעתקה אחראים כמה גורמים: סטודנטים המבקשים לקצר תהליכים; אקדמיה שאינה רואה בפרסומי המרשתת בכלל, ובבלוגים בפרט, פרסומים אקדמיים מעמיקים (לדעתי בצדק), ובכך למעשה גורמת לסטודנטים המשתמשים בטקסטים האלה להסתיר את המקור האמתי שלהם. לאלה נלווית שיטת לימוד המקדשת ציונים גבוהים, ואינה מענישה את מי שהשיג אותם שלא כדין.

פסקה ד הקלות של שתי הפעולות, "העתק" ו"הדבק", הביאה בשנים האחרונות להתפשטות התופעה בכל מקום בעולם. באוניברסיטאות האמריקניות כבר ייחדו לה עמודי אינטרנט שמסבירים במילים פשוטות מהו פְּלַגְיַאט⁽²⁾, ומספר המחקרים המתפרסמים מדי שנה בשנה ועוסקים בתופעה זו הוא עצום.

פסקה ה תופעת ההעתקה אינה רווחת רק באקדמיה. יש סיפור על סופרת גרמנייה, הלנה הֶגְמָן, אשר בשנת 2010, בהיותה בת 17 בלבד, פרסמה את ספרה **תאונה עם אַקְסוֹלוּטל**. הספר זכה לשבחים רבים בגרמניה והיה לרב־מכר. זמן קצר לאחר פרסום הספר התברר כי המחברת הצעירה העתיקה קטעים שלמים מספר גרמני לא מוכר ושילבה אותם בספר שלה. לכאורה לפנינו פליגיאט ברור, אולם התגובה של הגמן העניקה לסיפור תפנית מעניינת. אמנם היא התנצלה על שלא העניקה לסופר את הקְרֵדִיט⁽³⁾, אך טענה כי "אין דבר כזה 'טקסט מקורי'", והוסיפה כי בכתביה היא נוהגת להשתמש בכל דבר שמעניק לה השראה גם אם כרוכות בכך העתקה והדבקה של טקסטים שכתבו אחרים.

(1) יובל דרור הוא ראש המסלול לתקשורת דיגיטלית במכללה למנהל, חוקר, פרשן וסופר ישראלי.

(2) פְּלַגְיַאט — העתקה של רעיונות, מחשבות, יצירה וכדומה, בדרך כלל בתחום האמנות או המדע, ופרסומם כיצירה מקורית בחתימת המעתיק בלי לקבל את רשות היוצר או ההוגה שלהם. בעברית: גנבה ספרותית.

(3) קְרֵדִיט — ציון שם של אדם או של גוף שהשתתף ביצירה, בסרט, במשדר רדיו או בטלוויזיה לאות הכרה על תרומתו ליצירה. בעברית: מְזִכָּה.

פסקה ו' ונחזור אלינו — לאחרונה הגיעה לידי עבודה של ילדה בכיתה ח. בעבודה המכילה עמוד אחד, שתי תמונות ו-74 מילים, נכתב המשפט: "המסה של כוכבי לכת מחוץ למערכת השמש היא מתחת למסה הדרושה להיתוך תרמו-גרעיני של דאוטריום". המורה העריכה את העבודה כך: "כל הכבוד, עבודה מצוינת". מה הבינה התלמידה כשקראה משוב זה? מהו המסר שהתקבל מן המורה? ובכן, לדעתי זה המסר: היכנסו ל"ויקיפדיה", העתיקו קטעים שאינם מבינים, הגישו אותם למורה, והיא מצדה תתפעל — אולי משום שהיא עצמה לא תבין מה כתוב שם — ותיתן לכם את הציון 100.

פסקה ז אפשר להאשים בכך את מערכת החינוך — מערכת שהסטודנטים מגיעים ממנה אל האקדמיה. מאחר שההעתיקה הייתה מקובלת בכל תקופת לימודיהם בבית הספר היסודי והתיכון, הם אינם מבינים עתה כי המעשה אינו ראוי. ואולם הטלת האחריות כולה על מערכת החינוך אינה הוגנת.

פסקה ח העידן הדיגיטלי "הורג" את התפיסה שיצירה שייכת למישהו, ואם רוצים להשתמש ביצירה, יש לעשות אחת משלוש: לשלם ליוצר; לבקש את רשותו להשתמש בה; להעניק קרדיט ליוצר. הרי מהי התופעה של הורדת קבצים מן האינטרנט אם לא זלזול מוחלט בבעלות היוצר על יצירתו ובתגמול המגיע לו תמורת השימוש בה? האם יש מישהו מילדי שנות השמונים של המאה ה-20 והלאה שמשלם בעבור סרטים, שירים, תכנות או משחקים שהוא מוריד מהאינטרנט?

פסקה ט ובכל זאת יש הבדל. אמנם אנחנו, יאמרו מורדי הקבצים, לא מוכנים לשלם עבור יצירה, אך לעולם לא נטען שאנחנו היוצרים שלה. בכך הם מבחינים בין "זכות יוצרים קניינית" ("זו היצירה שלי, ואם אתה רוצה גישה אליה, שלם לי") ל"זכות יוצרים מוסרית" ("זו היצירה שלי, ואתה לא יכול לטעון שהיא שלך"). זו הבחנה ראויה, הממחישה את ההבדל בין מי שצפה בסרט ולא שילם תמורתו לבין מי שהעתיק שלוש פסקות ממקור כלשהו אל הטקסט שלו, חתם בשמו והצהיר קבל עם ועדה: "ראו מה כתבתי".

פסקה י אולם יש לתהות אם הבחנה זו תחזיק מעמד לאורך זמן. בעידן שבו ההנחה הרווחת היא שכל יצירת תרבות היא מעשה של הרכבה, של "רמיקס"⁽⁴⁾, לא ברור עד מתי יהיה אפשר לתת קרדיט ליוצר. ייתכן שבעתיד יהיה ה"יוצר" למעשה "עורך": אדם שערך יצירות שערכו יוצרים אחרים, והרכיבן שוב.

פסקה יא אין ספק שבעידן הדיגיטלי השתנתה המציאות. אילו אמרנו לבני הדור הקודם שאנו נוהגים לצפות בסרט בלי לשלם תמורתו, הם היו מביטים בנו בזעזוע ושואלים: "האין הדבר דומה לגנבת ספר מחנות ספרים? הרי אתה לוקח דבר-מה שאדם אחר עמל עליו, ואינך משלם לו כל תמורה!" אנחנו נסביר בסבלנות ובחיוך שזה לא בדיוק ככה, והיום, בעידן הדיגיטלי, צריך לעשות תיקון בחוקים הנוגעים לזכויות יוצרים שתחילתם בתקופת הרנסאנס. אך האין זו הדרך שבה מביטים בי הסטודנטים כאשר אני שואל אותם בתדהמה מדוע הם גונבים פסקות שלמות מאחרים?

(4) רמיקס (Remix) — גרסה חלופית לשיר המתבצעת באולפן הקלטות כדי להתאים לשיר סגנון חדש. מונח זה משמש גם לשינוי של יצירה אחרת (סרטים, ספרות וכדומה). (ויקיפדיה)

ולבסוף, יש עניין נוסף שראוי לתת עליו את הדעת. אמנם הרשת חושפת אותנו לאיין־ספור מקורות מידע, אך לחשיפה זו יש גם פן מרתיע, כי מרגע שהכותב נחשף לעושר עצום של ידע, מתעוררת בו חרדה: חרדה שהטקסט שהוא כותב אינו מוצלח כמו הטקסט שקרא כעת; חרדה שלא יצליח להגות רעיון מקורי משלו; חרדה שהידע שהוא מבקש להוסיף אינו ראוי להצטרף לכל הידע שנצבר עד כה. מצד אחד החרדה הזאת מניעה רבים להתאמץ, להשתדל יותר, להשקיע יותר, ומצד אחר היא יכולה לגרום לאחרים לחשוב כי שום מאמץ ולימוד לא יניבו פירות טובים יותר, לכן מעתיקים.

/המשך בעמוד 5/

פרק ראשון – תחביר (48 נקודות)

בפרק זה ענה על שלוש שאלות: על שאלה 1 (חובה) ועל שתיים מן השאלות 2-5 (שאלות בחירה).
(לכל שאלה – 16 נקודות)

ענה על השאלות במחברת הבחינה.

1. שאלת חובה (16 נקודות)

לפניך שני משפטים מן המאמר. קרא אותם, וענה על הסעיפים שאחריהם.

- I. **הקלות של שתי הפעולות, "העתק" ו"הדבק", הביאה בשנים האחרונות להתפשטות התופעה בכל מקום בעולם.**
- II. **מאחר שההעתקה הייתה מקובלת בכל תקופת לימודיהם בבית הספר היסודי והתיכון, הם אינם מבינים עתה כי המעשה אינו ראוי.**

- א.
 - העתק כל אחד מן המשפטים, וציין את הסוג התחבירי של כל משפט: פשוט, מורכב או איחוי (מחובר).
 - אם המשפט מורכב, תחם את הפסוקית/הפסוקיות, וציין את תפקידה/תפקידן התחבירי.
 - אם המשפט הוא משפט איחוי (מחובר), תחם את האיברים, וציין את סוגם התחבירי.
- ב. **העתק ממשפט II חלק כולל, וציין את תפקידו התחבירי.**
- ג. **ציין את התפקיד התחבירי של כל אחד מהצירופים והמילים המסומנים בקו במשפטים.**
- ד. **המר את משפט II למשפט מסוג תחבירי אחר, שישמור על הקשר הלוגי.**

שאלות בחירה (32 נקודות)

ענה על שתיים מן השאלות 2-5 (לכל שאלה — 16 נקודות).

שים לב: בכל שאלה שתבחר, ענה על כל הסעיפים.

2. א. לפניך משפט מן המאמר. קרא אותו, וענה על הסעיפים שאחריו.
אמנם הרשת חושפת אותנו לאין־ספור מקורות מידע, אך לחשיפה זו יש גם פן מרתיע.
 (1) העתק את המשפט, וציין את הסוג התחבירי שלו: פשוט, מורכב או איחוי (מחובר).
 • אם המשפט מורכב, תחם את הפסוקית/הפסוקיות, וציין את תפקידה/תפקידן התחבירי.
 • אם המשפט הוא משפט איחוי (מחובר), תחם את האיברים, וציין את סוגם התחבירי.
 (2) ציין את הקשר הלוגי במשפט.
- ב. לפניך משפט נוסף על פי המאמר בעל מבנה דומה לזה של המשפט שבסעיף א. קרא אותו, וענה על הסעיפים שאחריו.
אמנם אנחנו לא מוכנים לשלם עבור יצירה, אך לעולם לא נטען שאנחנו היוצרים שלה.
 (1) מדוע מרבים להשתמש במשפטים בעלי מבנה זה במאמרי טיעון?
 (2) העתק מן המשפט את הפסוקית, וציין את התפקיד התחבירי שלה.
 (3) ציין את התפקיד התחבירי של החלק המסומן במשפט בקו.
3. לפניך חמישה משפטים, ובכל אחד מהם מילה מסומנת בקו, ולידה ספרה. קרא את המשפטים, וענה על הסעיפים שאחריהם.
 - I. מספר המחקרים המתפרסמים מדי שנה בשנה על תופעה זו הוא⁽¹⁾ עצום.
 - II. מה בסך הכול הוא⁽²⁾ עשה?
 - III. בעידן הדיגיטלי נעשתה⁽³⁾ הנגישות למידע קלה מאין כמוה.
 - IV. אין⁽⁴⁾ דבר כזה 'טקסט מקורי'.
 - V. הטלת האחראיות כולה על מערכת החינוך אינה⁽⁵⁾ הוגנת.
- א. מייין את המילים המסומנות בקו לשלוש קבוצות על פי תפקידן התחבירי במשפט. הקפד לציין ליד כל מילה את הספרה, ותן לכל קבוצה כותרת שתציין את התפקיד התחבירי של המילים בה.
 - ב. עיין במשפט III.
 - (1) המר את המילה "נעשתה" במילה אחרת שתשמור על אותה המשמעות.
 - (2) איזו משמעות מביעות מילים כמו "נעשתה" וכמו המילה שצינת בסעיף (1)?

4. א. לפניך שלושה משפטים מורכבים, ובכל אחד מהם מודגשת בקו המילה "כי" הפותחת פסוקית. קרא אותם, וענה על הסעיפים שאחריהם.

I. **התברר כי המחברת הצעירה העתיקה קטעים שלמים מספר גרמני.**

II. **אני יכול להעיד כי הסטודנט הישראלי הממוצע הוא חובב מושבע של העתקה מן המרשתת.**

III. **המחשבה כי שום מאמץ ולימוד לא יניבו פרות טובים יותר גורמת לאנשים להעתיק.**

(1) ציין את התפקיד התחבירי של הפסוקית בכל משפט.

(2) המילה "כי" יכולה לפתוח גם פסוקית בעלת תפקיד תחבירי השונה מתפקידי

הפסוקיות במשפטים I-III.

• ציין את התפקיד התחבירי הנוסף של פסוקית הנפתחת במילה "כי".

• כתוב משפט מורכב משלך, שבו המילה "כי" תבטא את התפקיד התחבירי שציינת.

ב. לפניך חמישה צירופים.

— **כותבת היצירה המקורית**

— **בחירת העורך**

— **העתקת פסקה**

— **תוכן המאמר המועתק**

— **הפרת זכויות יוצרים**

(1) העתק למחברתך רק את הצירופים הדורשים מעיים.

(2) בחר באחד הצירופים הדורשים מעיים, ונסח אותו בשני אופנים חדשים מעיים.

5. א.

לפניך שלושה משפטים מורכבים מן המאמר, ובכל אחד מהם יש פסוקית.

I. מה שבדורות הקודמים עלה במאמץ רב, עולה היום בלחיצת עכבר.

II. יש עניין נוסף שראוי לתת עליו את הדעת.

III. לא ברור עד מתי יהיה אפשר לתת קרדיט ליוצר.

(1) העתק כל אחד מן המשפטים, ותחם בו את הפסוקית.

(2) ציין את מספר המשפט שבו הפסוקית יוצאת דופן מבחינת תפקידה התחבירי.

(3) ציין את התפקיד התחבירי של הפסוקית במשפט שציינת בסעיף (2) ואת התפקיד

התחבירי המשותף לשתי הפסוקיות האחרות.

ב.

לפניך שני משפטים על פי המאמר.

I. מה הבינה התלמידה כשקראה משוב זה?

II. מהו המסר שקיבלה מן המורה?

(1) העתק כל אחד מן המשפטים, תחם בו את הפסוקית, וציין את התפקיד התחבירי שלה.

(2) ציין את התפקיד התחבירי של כל אחת מן המילים המסומנות במשפטים.

(3) הסבר לשם מה משתמש כותב המאמר בשאלות מסוג זה במאמרו.

פרק שני — מערכת הצורות (52 נקודות)

בפרק זה ענה על שלוש שאלות: על שאלה 6 (חובה) ועל שתיים מהשאלות 7-10 (שאלות בחירה).

6. שאלת חובה (16 נקודות)

א. העתק למחברתך את הטבלה שלפניך (מהעמודה הימנית העתק רק את הפעלים), והשלם אותה.

שם מאותו השורש (שאינו צורת בינוני)	השורש	הפועל
		לאחרונה הִגִּיעָה לידי עבודה של ילדה בכיתה ח.
		האם יש מישהו שמשלם בעבור סרטים, שירים או משחקים שהוא מוֹרִיד מהאינטרנט?
		החרדה הזאת מְנִיעָה רבים להתאמץ.

ב. לפניך משפטים, ובהם שמות פועל מודגשים.

- אפשר לְהַאֲשִׁים בכך את מערכת החינוך.
 - אצל הסטודנט מתעוררת חרדה שמא הידע שהוא מבקש לְהוֹסִיף אינו ראוי.
 - אנו נוהגים לְצַפֹּת בסרטים מהאינטרנט.
- (1) מכל משפט העתק את שם הפועל, וכתוב את הַגְזָרָה שלו.
- (2) לכל שם פועל כתוב שם פְּעוּלָה מאותו הַשּׁוֹרֵשׁ ומאותו הַבְּנִיין.

שאלות בחירה (36 נקודות)

לפניך ארבע שאלות: שתיים מתחום הפועל (שאלות 7-8), ושתיים מתחום השם (שאלות 9-10). עליך לענות על שתי שאלות בלבד. תוכל לבחור אותן כרצונך: מתחום הפועל, מתחום השם או משני התחומים (לכל שאלה – 18 נקודות).

שים לב: בכל שאלה שתבחר, ענה על כל הסעיפים.

הפועל

7. א.

לפניך משפטים, ובהם פעלים מודגשים.

- האקדמיה אינה מענישה את מי שהִשְׁיֵג ציונים גבוהים שלא כדין.
- לא הִבְנִי מה הבעיה בשיטה זו.
- לדעת כותב המאמר, קטעים לא מובנים יִגָּשׁוּ למורה והיא תתפעל.
- המִחְבֶּרֶת הצעירה העתיקה קטעים שלמים מספר גרמני לא מִפָּר.
- האין זו הדרך שבה מְבִיטִים בי הסטודנטים?

(1) איזה פועל יוצא דופן מבחינת הגזרה שלו?

(2) ציין את הגזרה של הפועל היוצא דופן.

(3) העתק מן המשפטים שני פעלים בצורת הבינוני.

(4) מיין את הפעלים לשתי קבוצות על פי הבניין, וציין את הבניין של כל קבוצה.

ב.

ייתכן שבעתיד יהיה ה"יוצר" למעשה "עורך": אדם שערך יצירות שערכו יוצרים אחרים,

⁽¹⁾וְהִרְפִּיבֵן / ⁽²⁾הִרְפִּיבֵן שוב.

העתק את הספרה המציינת את ההגייה הנכונה של הפועל.

ג. (1) מהי הצורה הנכונה של שם הפועל של השורש ב-ט-א בבניין פיעל? העתק אותה למחברתך.

לְבַטֵּא / לְבַטֵּאת

(2) נמק את תשובתך.

8. לפניך רשימה של פעלים.

בְּנוֹי נַעֲשֶׂתָה מוֹכְנִים יוֹבְלוּ נְלִיִּית כְּרוּכּוֹת

א. מיין את הפעלים לשלוש קבוצות על פי הבניין, וציין את הבניין של כל קבוצה.

ב. מבין המילים שלפניך העתק למחברתך רק את המילים השייכות לאותה הגזרה של הפועל בְּנוֹי.

שְׁנוֹי קָרוּי דָּהוּי מְצוּי נָשׁוּי

ג. לפניך שני משפטים, ובהם פעלים מודגשים.

I. המוסד האקדמי מְעוֹדֵד את הסטודנטים להשתמש בטקסטים האלה.

II. הסטודנט יצא מְעוֹדֵד מן הפגישה עם המרצה.

(1) ציין את הבניין של כל אחד מן הפעלים.

(2) ציין את משמעות הבניין של כל אחד מן הפעלים.

ד. כתוב את הפועל שלפניך בצורתו הפעילה, ושבץ אותו במשפט משלך (שמור על הגוף ועל

הזמן של הפועל הנתון).

יוֹבְלוּ

השם

9. לפניך משפטים, ובהם שמות מודגשים.

— בעידן הדיגיטלי **כַּמוֹת** הטקסטים המועתקים רבה מאוד.

— עבודות רבות נראות היום כמו **תַּצְרִיף**.

— אני שואל אותם ב**תְּדִהָמָה** מדוע הם גונבים פסקות מאחרים.

— הסטודנט הישראלי הוא חובב מושבע של ה**עֵתָקָה** מן ה**מְרִשֶּׁת**.

— ה**מְזִכִּירוֹת** האקדמית פרסמה ב**תְּקִנּוֹן** האוניברסיטה כללים נגד העתקה.

א. מיין את השמות המודגשים ל**שְׁתִּי** קבוצות לפי דרך התצורה שלהם, וציין את דֶּרֶךְ התצורה של כל קבוצה.

ב. בכל השמות מופיעה האות **תִּי"ו**.

(1) העתק שם אחד שבו האות תִּי"ו היא חלק מן ה**שׁוֹרֵשׁ**.

(2) העתק שם אחד שבו האות תִּי"ו היא חלק מן ה**מַשְׁקָל** של המילה.

(3) העתק שם אחד שבו האות תִּי"ו היא חלק מ**צוּרֵן הגזירה הסופי**, וציין את משמעות הצורן.

ג. יש סיפור על **סוּפֶרֶת** גרמנייה.

ציין את סוג הצורן במילה **סוּפֶרֶת** ואת תפקידו.

10. א. בפסקה ה במאמר נזכר שם העצם תְּגוּבָה.

(1) ציין את הגזרה שלו.

(2) איזה מן השמות שלפניך אֵינו שייך לגזרה שצינת בסעיף (1)? העתק אותו

למחברתך, וכתוב את הגזרה שלו.

תְּנוּפָה תְּפוּסָה תְּקוּמָה תְּפוצָה תְּמוּנָה

ב. (1) הצורן במילה יְצִירָתִי יכול להתפרש כצורן גזירה או כצורן נטייה, אם המילה אינה

בהקשר.

• כתוב שני משפטים עם המילה יְצִירָתִי, ובכל משפט ישמש הצורן במשמעות אחרת.

• ציין בכל משפט את סוג הצורן שכתבת.

(2) באיזו מבין המילים שלפניך הצורן יכול להתפרש בשני מובנים? העתק אותה

למחברתך.

רְפוּאֵי סוּדֵי מְדִינֵי

ג. לפניך שני צירופים ובהם שתי מילים מודגשות.

עניין מוֹסָרִי

עידן דִּיגִיטָלִי

ציין נקודת דמיון אחת ונקודת שוני אחת בדרך התצורה של המילים מוֹסָרִי ודִּיגִיטָלִי.

בהצלחה!

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל
אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך